

Manje poznati automobili u istoriji brenda ŠKODA: „Černá Hora-Montenegro“

- › Nove serije: Pregled zaboravljenih modela brenda ŠKODA
- › Posebne verzije za uske planinske puteve: Kompaktna i agilna L&K vozila tipa E „Černá Hora-Montenegro“ (1908) odlikovala su se odličnom funkcionalnošću zahvaljujući pametno iskorišćenom prostoru

Posebni izazovi zahtevaju posebna rešenja. To je bio slučaj kada je u pitanju planinska kneževina Crna Gora. Naime, Crna Gora je 1907. godine tražila komercijalna vozila za prevoz putnika i robe. Uz takozvane autobuse i dostavna vozila „Černá Hora-Montenegro“, Laurin & Klement im je ponudio idealno prilagođeno i inovativno rešenje. Automobil ukupne dužine od samo 3,69 metara i širine samo 1,60 metara, bilo je veoma kompaktno, ali je istovremeno nudilo prostor za do 12 putnika ili 4,8 kubnih metara tereta. Maksimalna nosivost je bila 900 kilograma, a prikolica je dizajnirana tako da može prevoziti dodatnih 1.500 kilograma.

Mogućnost da svojim klijentima ponudi rešenje „ključ u ruke“ uvek je bilo deo recepta za uspeh kompanije L&K. To se odnosilo i na komercijalna vozila koja je kompanija, prvobitno osnovana kao servis za popravku bicikala, ubrzo počela da proizvodi. Tačnije, već 1907. godine porastao je do najvećeg proizvođača automobila u tadašnjoj Austro-Ugarskoj, izvozeći 70% svojih proizvoda u inostranstvo.

Stoga, nije bilo iznenađenje kada je L&K dobio upit od Crne Gore: Kneževina južne Evrope tražila je prikladna vozila za prevoz tereta i putnika uskim putevima od Podgorice do Cetinja i Nikšića, kao i od Cetinja do luke Kotor na Jadranskoj obali. Pobjednik tendera trebalo je da dobije ekskluzivni ugovor za celu nacionalnu teritoriju u narednih 15 godina. Pored Laurin & Klement, na tender su se prijavili i italijanski proizvođači automobila.

Zahtevan zadatak, kako je otkrio generalni direktor „L&K“, Václav Klement prilikom posete lokaciji: Uski putevi u planinskom delu ove Balkanske države karakterišu strmi usponi i izuzetno uske krivine. Ove živopisne rute iziskivale su vrlo poseban dizajn vozila.

Kao osnova za model „Černá Hora-Montenegro“ poslužio je model L&K Tip E – ovo lako komercijano i putničko vozilo proizvodilo se u gradu Mladá Boleslav od 1906. godine. Vrlo talentovan i kreativan dizajner František Kec, koji je u to vreme imao samo 25 godina, odigrao je važnu ulogu u razvoju modela po specijalnom zahtevu. Prednji deo šasijske sužen je na svega 70 cm, čime je trag točkova smanjen na svega 1.300 mm. To je omogućilo širok ugao upravljanja, tako da su kamioni i autobusi mogli da savladaju uske krivine. Izuzetno kratko međuosovinsko rastojanje od 2.210 mm bilo je jednako važno, kao i prepusi od 450 mm napred i 1.030 mm pozadi.

Kompaktne spoljašnje dimenzije komercijalnog vozila Tip E zahtevale su inovativne ideje po pitanju unutrašnjeg prostora. Rešenje je donelo napredni koncept koji se i danas koristi: L&K je smestio motor ispod sedišta vozača – tako su modeli „Černá Hora-Montenegro“ usli u istoriju kao prethodnici današnjih kamiona. Iako su vozač i suvozač sedeli izuzetno visoko (1,68 m), na crnogorskim putevima nije bilo niskih tunela, a brzina od 20 i 30 km/h nije ugrožavala stabilnost vozila koje je imalo visinu od 2,82 metra.

Za pogon se koristio motor sa četiri cilindra, sastavljen od dva bloka po dva cilindra, sa ukupnom radnom zapreminom od 4.652 ccm, koji je razvijao snagu od 25.7 kW (35 KS). Snaga se prenosila na zadnju osovinu pomoću konusnog kvačila prekrivenog kožom i četvorostepenog menjača.

U julu 1908. godine potpisan je ugovor sa crnogorskim Ministarstvom unutrašnjih poslova. Mesec dana ranije je u fabrici u gradu Mladá Boleslav već započela proizvodnja šest autobusa, jednog teretnog vozila i dva kamiona. Proces proizvodnje završen je u novembru iste godine: putnička vozila su mogla primiti do pet osoba koje su putovale u kabini odvojenoj od vozača s dvoje vrata i četiri prozora. Sa zadnje strane, vozilo je imalo prostor od 1,3 m³ za poštu.

U januaru 1909. godine, specijalna vozila kompanije Laurin & Klement uspešno su prošla operativni test u Crnoj Gori. Princ Nikola I – budući kralj – bio je prezadovoljan pouzdanošću i korisnošću vozila, pa je nekim vozačima dodelio Srebrni Orden.

Češki proizvodi bili su u civilnoj upotrebi do 1912. godine, kada počinju da ih koriste crnogorska vojska i Crveni krst u Prvom balkanskom ratu. Po završetku rata, pa do početka Prvog svetskog rata, vozila su se opet koristila kao poštanska vozila. Koliko je poznato, do danas nije sačuvan nijedan primerak vozila „Černá Hora-Montenegro“.

Beograd, 14.04.2020.